

Dar schaüla birbl vo haür

È passato ormai un mese dal forte maltempo che, a ridosso del ponte di Ognissanti, ha fatto tremare il Trentino con venti oltre i 180km/h e piogge torrenziali tali da causare danni che il nostro territorio non subiva da numerosi decenni. Anche il nostro Altopiano ha subito la furia di questo ciclone con ingenti perdite a livello boschivo date dallo sradicamento di interi appezzamenti di conifere.

Disar herbest sichar bart khemmen gedenkht vor daz gántz schaüla béttar boda, vor dar prukk von Áldrahalegen, hatt gepükht in gántz nord-est von Beleschlánt lazzante hintar ploaz disastri. Pensárbar ke, redante lai von Trentino, hattma vorlört 1,5 mildjü vo mc vo vaüchtn: 'z Fiemme un Fassa tal un dar Lagorai soin gest di lentar mearar gemekket ma únsar hoachebene o, in kompanja pinn únsarn nevan vo Slege, iz nèt khent auzgelatt.

Allz iz ágeheft an sunta mòrgan, atz 28 von otóbre, balz hatt ágeheft zo renga starch tánto ke, atz Lavróu di beng soin khent flúzz bazzar un ettlane háusar un rovólt hám innghehatt fin attnan halm mètro bazzar. Dar sea o iz gekresart sovl zo dekha di zboa lidi, un iz khent daz duplpe baz hërta; nidar pa Astetal 'z bazzar hatt argemèket an tòkko maur vonar prukk, un asó dar bege iz lai khennt gespèrrt. 'Z iz gest djardar bo 'z nèt hatt gerenck sovl, un peng ditza di Provintz vo Tria hatt gètt sa an sunta da roat allërta, boda nèt iz khennt gètt von djar '66 balda iz gest di aluvióng vo Tria. Peng ditza alle di pompiarn un di protetzióng civile soin gest boróatet zo intervenira. An menta hattz gerenck eppaz mindar ma 'z izzese geheft a starchar bint boda sa in tages hatt gemacht vortgian 'z liacht. Balda di sunn iz gánt oine di sachandar soin gánt birsar: dar bint iz khent sterchar, da

gántz hoachebene iz gestánt in daz tunkhl in di hent von birbl. Di bintplasar soin gest gántz starch, fin atti 180 km/h, a par téchar hám nèt gehaltet ma 'z soinz gest di beldar boda, daz meararste von alln, soin khent distrúdjart. In tages darná, defátti, alle di lentlar soin gest isolárt: di beng soin gest voll pitt vaüchtn un di stradín, in kompanja pinn pompiarn un pinn manèkkar, soinz gest di earstn boda hám darvért bazta hatt gehatt kombinárt dar birbl. Námp in Kost vo Lavróu est, makma auzseng Lusérn un Maséttin, in Vesan ná dar pista vo skin izta neméar dar balt, ma daz birsarste iz nidar pa Valdassa, km un km ena balt ná in bege un ploazez liacht boda an earstn izta nèt gest. Disar birbl latt hintar an naüng paesaggio, ploazza arbat un vil vil zo pensára...

Giada von Galèn

foto von Daniel von Polètz

Istituto Cimbri
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbri.it

Sánta Lutzia

In dise tang heftma á zo boróatase vor di Boinichtn. Di khindar paitn di güatzla vo "Sánta Lutzia" un lirnen 'z liat von Tre Re odar ándre kantzü vor da Hailige Nacht. Alle di khlumman süachan z'soia güatar un zo volga dar mámma un in tatta asó azta "Gesù Bambino" odar Santa Klaus magen prengen daz sell geschénkh bosa vil böllatn. Disar artikl, un dar sell boda bart nákhemmen in a par bochan aft disan fòldjo, bart zoang vo bo 'z khemmenda abe únsarne traditzióng gipuntet pitt Boinichtn.

Da earst traditzióng bobar bokhennen gianante zuar Boinichtn iz Sánta Lutzia. Di nacht vor in 13 von kristmánet da hailige diarn geat vo haus in haus gitrakk vo soin esl. Si iz plint un lugárt soine oang pittnan baizan tuach. Abas di khindar lazzan aftz vestar vor in esl un vor Sánta Lutzia sürcha mel un gróbez saltz in zboa piéttla un in tages drau vennensa drinn bómbeba, nüzza un mandarila. Disa traditzióng makmase vennen in ettlane lentla von Veneto, von Trentino un von Friuli un pariratz soin ke si khinnt lai abe vodar Santa Lucia vodar Khirch, a hailiga diarn gilebet in djar 300 nidar in Sicilia un gitóatet untar in khoasar Diocleziano. Finn 'z djar 1582 dar tages vodar "Sánta Lutzia" iz gest atz 21 von kristmánet, dar khürtzarste von gántz djar, un vor ditza gloabetma ke disa haile hatt gihatt zo tüana pinn liacht. Dar nám vodar haile o hatt zo tüana pinn liacht, "Lux" bill própío khön "liacht" in latino.

Pittar zait, un gihelft ná von faffan, "Santa Lucia" hatt ginump in platz vonar ándarn "vrau" boda hatt gischénkht nuzzan un güatzla in guatn khindar zuar Boinichtn. Soi nám o hatt gihatt zo tüana pinn liacht un si o geat ummar ágilekk baiz ná pittnaran goaz, odar pittnan esl. Si hoazt Frau Pèrtega!

Di Frau Pèrtega, odar Pèrchta, hatt gi-

mak soin sovl schümma un guat azpe schaüla un znicht. Biar vo Lusérn gidenkhan soi "tunkhla sait" nützante soin nám zo macha dar-schrakhan di khindar boda nèt volng un soi "liachtege sait", ána azparsanaz rendarn kunt, in tages vo Sánta Lutzia.

In Baviera gidenkhansa iantrar da "tunkhl sait" vodar Frau Pèrtega/Pèrchta/Sánta Lutzia. No est atz 13 von kristmánet in di lentar paitnsa di "Lutzelfrau" odar di "Bluedige Luz". Sèmm riftse gidekht pitt pèltzmentl un pittnan schaülan hültzran snabl pittnaran groazan nas un dikhe horn. Si gitt güatzla in khindarn boda volng un djukht di sèllnen boda nicht volng drinn in fluzz. No birsar khintz vür in sèllnen boda soin kartza lustat, imenándarn hakhtzen lai offe in pauch pittnar sich!

Rodolfo

Lusérnar Boinichtn

Dar Kulturinstitut Lusérn paitetaz alle an sántzta 15 von kristmánet di drai in tages

DAR KULTURINSTITUT BOKHÉNT DI LAÜT
15 VON KRISTMÁNAT 2018
DI DRAI IN TAGES

L'ISTITUTO CIMBRO INCONTRA LA POPOLAZIONE
15 DICEMBRE 2018
ORE 15.00

Lusérnar Boinichtn

GRUAZ VON VORSITZAR
ZOANG DI KULTURARBAT
VON KULTURINSTITUT
2018 UN 2019
LAUZGEM DI NAÜNG
PUACHAN VON
KULTURINSTITUT
EPPAZ Z'ÉZZA

SALUTO DEL PRESIDENTE
PRESENTAZIONE
PROGRAMMA
CULTURALE ISTITUTO
CIMBRO 2018 E 2019
CONSEGNA NUOVE
PUBBLICAZIONI
DELL'ISTITUTO
RINFRESCO

ZO BIZZAZAN MEARAR ÁRGAVAN IN
KULTURINSTITUT AFFON NUMMAR 0941 789645
PER MAGGIORI INFORMAZIONI CHIAMARE IL
KULTURINSTITUT AL NUMERO 0941 789645

I muretti a secco, Patrimonio dell'Umanità

Con un post sul profilo Twitter dell'organismo mondiale della protezione e valorizzazione del patrimonio culturale, apprendo che l'arte antica dei muretti a secco è ora «Patrimonio dell'Umanità Unesco».

Ke di maürla boda gian umme daz gántz lánt soin eppaz gántz schümma z'sauga á, boazparz sa, ke da soin gemacht pittn fadng vo únsarn altn, djar vor djar, stadjóng dòpo stadjóng, o boazparz. Bar bizzan o ke da ka ús soinsada sidar hërta ombrómm azta di laüt hám gebóllt lem un arbatn di earde auar afte pèrng, hámsa gemucht süachan zo haltase drinn in di èkhar.

Da sell von maürla iz gest a sbera arbat, da hám gemucht austrang di earde pittn tschovèrn, auzlengse un dena stützan di fanétschan zoa azta nèt rütsch allz bidar nidar in tal pittn earst reng. Da soin nèt khent lai gemacht zo halta di èkhar, ma da hám servirt zo maga hám höbe un grass vor 'z vich: lai azza hám auge-richtet di fanétschan, hámsa gemak menen di stikhln bisan sin inn untar in balt, un nidar obar di krótz. An arbat boda únsarne altn hám gemacht vor djeneratzióngen un, balmase áschauget, dise maürla, sekma boll di fadige von lem ma o allz daz gearn boda di laüt von pèrng hám

gehatt vor soine lentar.

Di khnotn soin khent zornirt un gelekk ummadar obar in ándar, süachante azza pazzan panándar, zoa zo maga stian schümma vest. Daz sell boda hám gemucht auhalt di maürla iz nèt gest eppaz vo bintsche, ma 'z soinz gest gántze fanétschan sin nidar obar di krótz. Azpar schaueng her vodar Láng Nas, sebar no sin bosa soin nidar gerift, obar in tal. Eppaz boda in ta' vo háüt, da ka ús, niamat mear haltet, di sèlln boda arvalln, khemmen lai gelazt danidar odar vortgenump,

un drau krescharta 'z grass un di tschümp.

Est però mabar soin no mearar stoltz vodar arbat boda hám gemacht únsarne altn, un lai magaparaz gem zo tüana zo richta bidar au di sèllnen bodada no soin, ombrómm persin dar Unesco hattze darkhennt azpe "Patrimonio dell'Umanità", un khóttmar erándre biz nèt iz própío an patrimonio dar sell bobar hám un, azpar nèt tüan eppaz palle, bartar gian vorlört vor hërta.

(n. g.)

